

1. Stabiliseringspolitik för EMU-aspiranter

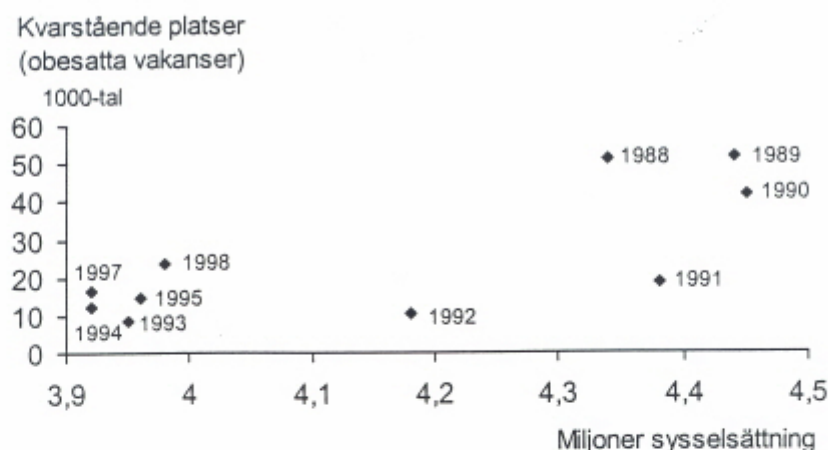
Ett snabbt svensk EMU medlemskap framstår som allt mer sannolikt. Det är fullt möjligt att Sverige blir medlem redan den 1 januari 2002. Detta förutsätter att den socialdemokratiska partikongressen tar ställning för ett EMU-medlemskap nästa år, att folkomröstningen sker hösten 2002, samt att stalletipset besannas att medlemskap inte kräver någon grundlagsändring med ett andra riksdagsbeslut. Om Storbritannien framöver tillkännager en önskan att delta så ger det momentum åt ett snabbt medlemskap. Storbritannien kan emellertid inte ansluta sig förrän år 2003 och det kan hända att Sverige i så fall samordnar ett medlemskap med Storbritannien.

Som förberedelse för ett medlemskap år 2002 eller 2003 skulle Sverige behöva gå med i ERM2 och därigenom låsa växelkursen år 2000 eller 2001. Redan innan dess kommer emellertid växelkursen att konvergera mot den förväntade anslutningskursen på 8,50 kronor, vilket delvis redan skedde under vintern. Växelkursanpassningen sker oavsett vår internationella konkurrenskraft, dvs även om kronan redan är övervärderad. I själva verket har vi haft mycket höga reallöneökningar. Dessa är i viss mån skälet till den kraftiga konsumtionsökningen, samtidigt som de urholkat konkurrenskraften vid den växelkurs som många förväntar sig bli anslutningskursen.

En avgörande fråga är hur Sverige hanterar konjunktursvängningar efter att växelkursen börjat anpassa sig till den väntade anslutningskursen samtidigt som finanspolitiken är mer låst än tidigare, dels av budgettaken, dels av villkoret att budgeten skall balanseras över konjunkturcykeln och att budgetunderskottet inte får överstiga 3 procentenheter av BNP.

Om ekonomin uppvisar stark tillväxt, så har svensk penningpolitik inte längre någon större möjlighet att bromsa. Den långa räntan kommer att konvergera mot euro-räntan, vilket innebär att Riksbankens inflytande över den korta räntan inte längre får något stort genomslag på ekonomin. Finanspolitiken kan i princip stramas åt - och regeringen har indikerat en sådan möjlighet - men trycket är stort på sänkta skatter samt att förbättra standarden, löner och arbetsvillkor inom den offentliga sektorn, vilket inte minst busstrejken är ett exempel på. Samtidigt tycks arbetsmarknadens funktion ha försämrats vilket ses av diagram 2. Vi börjar se många kvarstående vakanser samtidigt som sysselsättningen fortfarande ligger på en låg nivå. Riskerna är därför stora i ett sådant scenario att de svenska lönekostnaderna ökar mer än i våra konkurrentländer, vilket bäddar för nästa lågkonjunktur.

Diagram 2 Kvarstående vakanser och sysselsättning i Sverige, 1988-1998

Under de senaste decennierna har det offentliga budgetunderskottet ökat med knappt en procent av BNP när BNP försvagats med en procent relativt potentiell BNP. Det skulle betyda att om vi får en lågkonjunktur där BNP minskar med 1 procent varje år under en 3 års period, så ökar produktionsgapet med 9 procent mot slutet av det tredje året och budgetunderskottet skulle enligt historiska tal öka till närmare 7 procent om vi börjar från ett läge med 2 procentenheters budgetöverskott. Vid en sådan lågkonjunktur skulle sysselsättningen historiskt ha minskat med 330 000 sysselsatta (dvs 42 000 sysselsatta per procentenhet tillväxt under 1,6 procent per år). Dessa ökningarna är emellertid beräknade på konjunktursvängningar som präglats både av devalveringar, ränteändringar och finanspolitisk anpassning.

För att beräkna konsekvenserna av en sådan utveckling när det inte går att devalvera och finanspolitiken inte får öka budgetunderskottet till mer än 3 procent av BNP beräknas först effekten av att kronan är fast mot euron. I tidigare studier har beräknats att en höjning av lönen med en procent leder till en minskning med 20 000 till 30 000 arbetsplatser.¹ Om man antar att en höjning av lönen med en procent ger ungefär samma sysselsättningseffekt som en appreciering med en procent så skulle en devalvering med 5-20 procent åtminstone tillfälligt rädda upp till 125 000-500 000 arbetstillfällen.

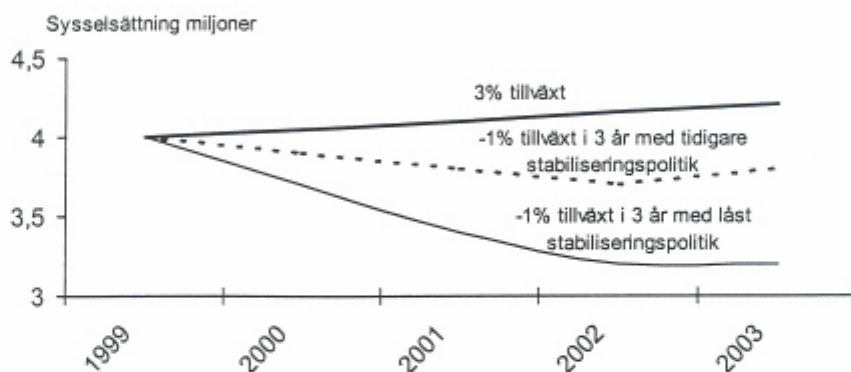
Sedan beräknas konsekvenserna av en låst finanspolitik. Problemet där är att besparingen av att avskeda en offentligt anställd är förhållandevis begränsad, runt 6 000 kronor per månad och person. Om budgetunderskottet skall begränsas till 3 procent av BNP i stället för 7 procent som historiskt hade inträffat, skulle under det tredje recessionsåret 1 miljon offentligt anställda avskedas. Detta är självfallet otänkbara. Men även en finansiering via höjd skatt eller

¹ t.ex. enligt Industrins Ekonomiska Råd, se Ekonomisk Debatt, 1998 nr. 7.

sänkta transfereringar ökar arbetslösheten. Båda dessa åtgärder minskar privat konsumtion, som till viss del sker på bekostnad av minskad import. Men minskad konsumtion av hemmaproducerade varor skulle ändå öka arbetslösheten med ungefär 400 000 personer.

Sammanfattningsvis kan låst stabiliseringspolitik innebära att arbetslösheten ökar 2-3 gånger så mycket som är normalt under en lågkonjunktur. Diagram 3 visar ett simulerat förlopp som bygger på ovanstående resonemang. Simuleringen bygger således på antagandet att inga större reformer av arbetsmarknaden eller företagsklimatet äger rum.

Diagram 3 Sysselsättning, prognos- och lågkonjunkturscenario.

Risken för en sådan lågkonjunktur betyder inte nödvändigtvis att det är fel att gå med i EMU. Däremot innebär det att tillväxtpolitiken får en ny roll. En kraftfull tillväxtpolitik som föder fler högteknologiska snabbväxande företag skulle göra ekonomin mindre sårbar. Också minskade offentliga utgifter, t.ex. en akassa skild från staten, liksom en mer flexibel arbetsmarknad skulle hjälpa. I avsaknaden av en sådan politik kommer en eventuell lågkonjunktur att leda till en mycket smärtsam anpassning.

Detta innebär att tillväxtpolitiken blir viktigare än någonsin.